

GEWOON DOEN!

Creatief denken en schrijven in het nieuwe curriculum Nederlands

Creativiteit is in en creatief denken en schrijven zijn in opkomst. Een team van leraren, vak- en curriculum-experts heeft ‘Creatief taal gebruiken’ opgenomen als een van de kerndoelen in het nieuwe leerplan Nederlands voor de onderbouw. In dit artikel wordt besproken waarom dat een goed idee is en onder welke voorwaarden docenten met creatief denken en schrijven aan de slag kunnen in de klas.

ANOUK TEN PEZE & DAPHNE VAN WEIJEN

De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht voor creatief denken in het voortgezet onderwijs. Zo verschenen voor het vak Nederlands verschillende publicaties (onder andere Diemel, 2022; Koopman, 2017), ontwikkelde TNO een vragenlijst over creatief denken (Stubbé et al., 2015) en SLO een leerlijn creatief denken en handelen (2020). Creatief denken was ook onderdeel van de PISA-test in 2021, waarvan de uitkomsten dit jaar verwacht worden.

Deze toegenomen aandacht voor creatief denken is terecht. In ons onderzoek naar creatief schrijven merken we dat leerlingen het leuk vinden om te doen en dat ze er ook best goed in zijn (Ten Peze et al., 2023). Dat

wordt ook ondersteund door onderzoek waaruit blijkt dat jongeren tijdens hun adolescentie over flexibiliteit en creativiteitspotentieel beschikken (Kleibeuker et al., 2013).

Als het zo veelbelovend is, komt er dan in de praktijk ook iets van terecht? Uit de antwoorden van de deelnemende landen aan het PISA-onderzoek op de vraag in hoeverre creativiteit deel uitmaakt van het curriculum blijkt dat nogal twijfelachtig. Terwijl bijvoorbeeld Noord-Ierland aandacht besteedt aan creatief denken op zowel de basisschool als in het voortgezet onderwijs, is er in Nederland nauwelijks aandacht voor. Vooral het voortgezet onderwijs blijft achter (Organization for Economic Cooperation and Development, 2023). Het is

daarom goed nieuws dat het conceptkerndoel ‘Creatief taal gebruiken’ is opgenomen in het nieuwe curriculum Nederlands voor de onderbouw (Prenger & Pleumeekers, 2023a, 2023b). Zo leren leerlingen straks hopelijk niet alleen bij de kunstvakken, maar ook binnen het leerplan taal om creatief te denken.

Waarom creatief denken en schrijven?

Creatief taal gebruiken en creatief denken komen samen tijdens creatief schrijven. Maar wat verstaan we precies onder creatief schrijven? Een algemeen geaccepteerde definitie van creativiteit gaat ervan uit dat een creatief product *origineel* en *passend* is (Hayes, 1989). Passend betekent voor een creatieve tekst dat deze moet passen bij

de taak, het publiek en de context. Een tekst kan meer of minder creatief zijn door de gekozen vorm (structuur en taalgebruik) en inhoud. Het schrijven van een tekst vraagt altijd om een bepaalde mate van creativiteit, maar tijdens het schrijven van een fictieve tekst hebben schrijvers veel meer vrijheid in de keuzes die zij maken dan bij het schrijven van een zakelijke tekst (Ten Peze et al., 2023).

Bovendien speelt de verbeelding een veel belangrijkere rol bij het schrijven van een fictietekst. De schrijver moet de fictieve wereld immers verzinnen en verbeelden. Het schrijven van een goede zakelijke tekst daarentegen is ook goed mogelijk zonder gebruik te maken van verbeelding, omdat schrijvers de wereld waarnaar

Leerlingen kunnen door creatief schrijven ook meer plezier ervaren aan taal

ze verwijzen delen met de lezer. Om echter een echt originele zakelijke tekst te schrijven die de standaardtekst ontstijgt, kunnen schrijvers wel heel goed gebruikmaken van die verbeelding (Ten Peze, 2024).

Er zijn volgens ons drie belangrijke redenen om creatief taalgebruik, denken en schrijven op te nemen in het nieuwe curriculum: (1) je kunt het leren; (2) creativiteit is onmisbaar om ideeën te bedenken voor een fictietekst, en (3) leerlingen kunnen door creatief taalgebruik plezier beleven aan taal.

1. Instructie: creatief schrijven kun je leren

Uit ons onderzoek blijkt dat instructie in creatief schrijven goed mogelijk is (Ten Peze et al., 2023; Ten Peze, 2024). We ontwikkelden, in navolging van Schacter et al. (2006), een model voor creatieve schrijfinstructie (zie figuur) en hebben dit uitgetoetst. De inhoud vormt de kern van het model, met daaromheen de didactiek en de voorwaarden die noodzakelijk zijn om creatief denken mogelijk te maken.

De ontwerpprincipes en voorwaarden voor creatieve schrijfflessen die wij op basis van dit model formuleerden zijn:

Principe 1: Leer creatieve denkstrategieën expliciet aan.

Principe 2: Bied mogelijkheden voor verbeelding en fantasie door keuze en ontdekking.

Voorwaarde 1: Moedig de motivatie aan.

Voorwaarde 2: Creëer een leeromgeving die creativiteit bevordert.

Als creatieve denkstrategie kozen wij voor de afwisseling tussen divergent en convergent denken. Die strategie hebben we ingebed in een vaste reeks van leeractiviteiten die iedere les terugkwamen. Leerlingen:

- vergelijken voorbeeldteksten of schrijfprocessen;
- bedenken ideeën voor hun verhaal door divergent denken;

Model voor creatieve schrijfinstructie (Ten Peze et al., 2023)

Creatief taal gebruiken en creatief denken komen samen tijdens creatief schrijven

- kiezen door convergent denken;
- passen hun idee meteen toe door te schrijven;
- evalueren: alle teksten worden gelezen en van feedback voorzien.

Het bleek dat deze manier van instructie invloed heeft op de tekstkwaliteit en op de flow van het schrijven. Uitgebreid literatuuronderzoek bevestigde deze uitkomsten, want ook daar zagen we dat instructie zowel de tekstkwaliteit als het schrijfproces beïnvloedt. Bovendien bleek daaruit ook dat het gebruik van fictieve teksten als voorbeeld een goed idee is. Het helpt dus als je leerlingen leert hoe ze creatief moeten denken.

2. Creatief denken: begrijpen en begrepen worden

Creatief denken is voor een schrijver noodzakelijk om ideeën te bedenken voor een fictieve wereld. Volgens Doyle (1998) bewegen schrijvers zich namelijk tijdens het schrijven steeds heen en weer tussen twee werelden: een fictiewereld en een schrijfwereld. Aan de ene kant gebruiken schrijvers hun verbeelding in de fictiewereld om verhalen te bedenken en uit te werken. Aan de andere kant werken zij in de schrijfwereld doelbewust aan hun tekst door deze te verbeteren. Daarbij houden zij hun lezers goed voor ogen; is wat zij verzinnen wel geloofwaardig en zullen hun lezers daarin meegaan (Doyle, 1998)? Ook bij het schrijven van fictie gaat het dus om begrijpen en begrepen worden: de schrijver moet vat krijgen op de fictiewereld, dat is het begrijpen, om vervolgens in de schrijfwereld net zolang te sleutelen en schaven aan de tekst zodat deze ook begrepen kan worden door de lezer.

3. Creatief denken: plezier beleven

Tot slot kunnen leerlingen door creatief schrijven ook meer plezier ervaren aan taal. Ze zijn vaak enthousiast omdat creatief schrijven een onderdeel is waarbij zij mogen experimenteren, vrij mogen denken en waarbij er niet meteen met een rode pen beoordeeld wordt. Voor docenten is het bovendien interessant en inspirerend om een inkijkje te krijgen in de ideeën en gedachten die leerlingen kwijt kunnen in hun creatieve teksten. De leerling die niet zo goed is in het maken van een standaardtoets blijkt bijvoorbeeld wel heel goed een fantastisch verhaal

te kunnen schrijven. En hoewel het beoordelen van creatieve teksten zeker niet eenvoudiger is dan het beoordelen van zakelijke teksten, is het meestal wel veel leuker.

Creatief schrijven? Gewoon doen!

Creatief denken en schrijven zijn dus leerbaar, noodzakelijk en motiverend. Dat zijn wat ons betreft niet de enige, maar wel de belangrijkste redenen waarom creatief schrijven weer een belangrijke rol moet krijgen binnen het schoolvak Nederlands. Daarom hopen wij dat docenten Nederlands hun leerlingen de komende jaren de ruimte te geven om zich creatiever te uiten, vooral omdat creatief schrijven een domein is dat zich uitstekend leent om leerlingen te laten oefenen met creatief denken. Dus gewoon doen, en juist bij Nederlands. ■

LITERATUUR

- Diemel, D. (2022). Creatief schrijven als middel om tot begrip te komen: De kracht van creativiteit in de onderwijspraktijk. *Levende Talen Magazine*, 109(5), 24–28.
- Doyle, C. (1998). The writer tells: The creative process in the writing of literary fiction. *Creativity Research Journal*, 11(1), 29–37.
- Hayes, J. (1989). Cognitive processes in creativity. In J. Glover, R. Ronning, & C. Reynolds (Red.), *Handbook of creativity: Perspectives on individual differences* (p. 135–145). Springer.
- Kleibeuker, S., Dreu, C. De, & Crone, E. (2013). The development of creative cognition across adolescence: Distinct trajectories for insight and divergent thinking. *Developmental Science*, 16(1), 2–12.
- Koopman, E. (2017). 'Zo fijn dat het niet fout kan zijn': De invloed van (re)creatief schrijven op lezen. Stichting Lezen.
- Organization for Economic Cooperation and Development. (2023). *Supporting students to think creatively: What educational policy can do*.
- Peze, A. ten. (2024). *Creative writing: Thinking beyond the standard text – Teaching high school students to write original texts* [Proefschrift, Universiteit van Amsterdam]. UvA-DARE. <https://hdl.handle.net/11245.1/99f1b62e-14b1-4ccf-b5ff-44d4042e619c>
- Peze, A. ten, Janssen, T., Rijlaarsdam, G., & Weijen, D. van. (2023). Instruction in creative and argumentative writing: Transfer and crossover effects on writing process and text quality. *Instructional Science*. Online voorpublicatie.
- Prenger, J., & Pleumeekers, J. (2023a). *Conceptkerndoelen Nederlands*. SLO.
- Prenger, J., & Pleumeekers, J. (2023b). *Toelichtingsdocument: Conceptkerndoelen Nederlands*. SLO.
- Schacter, J., Thum, Y., & Zifkin, D. (2006). How much does creative teaching enhance elementary school students' achievement? *The Journal of Creative Behavior*, 40(1), 47–72.
- SLO. (2020). *Creatief denken en handelen: Leerlijnen 21e-eeuwse vaardigheden*. <https://www.slo.nl/thema/meer/21e-eeuwsevaardigheden/creatief-denken/>
- Stubbé, H., Jetten, A., Paradies, G., & Veldhuis, G. (2015). *Creatief vermogen: De ontwikkeling van een meetinstrument voor leerlingen op school*. TNO.